

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять по курсу
«МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ГРАНТРАЙТИНГ В ЕКОЛОГІЇ»
для студентів спеціальності 101 «Екологія» всіх форм навчання,
в тому числі іноземних студентів

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 1 від 25.02.2021 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2021

Методичні вказівки до практичних занять з курсу «Міжнародна співпраця та грантрайтинг в екології» для студентів всіх форм навчання, в тому числі іноземних студентів спеціальності 101 «Екологія» / Укладачі Т. С. Тихомирова, О. М. Філенко, О. В. Шестопапов, О. С. Гетта. – Харків : НТУ «ХП», 2021 р. – 53 с.

Рецензент: проф. М. О. Подустов

Кафедра хімічної техніки та промислової екології

ВСТУП

Дані методичні вказівки призначені для виконання практичних робіт та розрахункового завдання з курсу «Міжнародна співпраця та грантрайтинг в екології». Під час виконання практичних робіт студенти оволодіють вмінням командної роботи, навчаться визначати роль кожного учасника у команді, познайомляться з методами прийняття рішень у команді, навчаться проводити SWOT-аналіз грантової заявки, опанують здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі здійснення професійної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування, навчаться складати кошторис грантової заявки та розділяти джерела фінансування. Також наведені основні терміни англійською мовою та їх тлумачення, які є корисними при заповненні грантових заявок.

У методичних вказівках розглянуті цілі практичних занять, наведено теоретичний матеріал. Також наведено приклад виконання завдань та перелік індивідуальних завдань.

Запропоновані індивідуальні завдання мають практичне значення та спираються на досвід авторів у заповненні грантових заявок.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Командні тренінги в екологічних грантах

Мета заняття: Опанувати швидкі моделі командних тренінгів, які сприяють знайомству команди. Опанувати тренінги типу руханки або енеджайзер. Заняття розраховано на 4 аудиторних години.

1. Поняття про команду гранту

Команда проекту – сукупність працівників, що здійснюють функції управління проектом та персоналом проекту. За формою команда проекту відбиває існуючу організаційну структуру управління проектом, поділ функцій, обов'язків та відповідальності за прийняті рішення. Але таке визначення не в повній мірі відображає суть поняття команди при поданні та реалізації грантів в сфері екології (сталого розвитку).

По-перше, командою екологічного гранту часто стають не працівники однієї компанії, а різні за фахом, місцем роботи, вподобаннями, соціальним статусом та освітою люди. Особливо це стосується так званих «маленьких» та/або локальних грантів. Їх об'єднує, як правило, тільки спільна мета-змінити довкілля.

По-друге, в екологічних грантах, як правило, відразу є лідер – людина, яка збрала навколо себе знайомих та малознайомих людей. При чому заважимо, іноді тільки лідер знає усіх членів команди, тоді як між собою вони майже не знайомі.

По-третє, дуже часто лідер не виправдовує покладених на нього сподівань, тож часто під час виконання гранту необхідно або знайти неформального лідера, або змусити лідера виконувати свої обов'язки. Але оскільки по суті у таких командах нема залежності заробітної плати від виконання обов'язків, то ситуація ускладнюється.

По-четверте, у середніх та регіональних екологічних грантах дуже часто зустрічається команда, яка складається з декількох невеликих команд на чолі з лідером – декілька громадських об'єднань, екологічних фондів та інших об'єднань громадян намагаються отримати один грант у сфері екології. У таких випадках члени маленьких команд, як правило, добре комунікують в середині своїх команд, тоді як загальна комунікація потребує додаткових зусиль.

Саме тому перед початком навіть подачі грантової заявки в сфері екології край необхідно проводити так звані командні тренінги. На першому етапі ці тренінги повинні бути присвячені знайомству.

2. Властивості команди грантового проекту

У команді, яка працює над грантом, є притаманні їм властивості, які об'єднують усіх членів, а саме:

- 1) чітка мета – чітко виражена спрямованість на кінцевий результат;
- 2) неформальність – клімат у команді має сприяти утворенню неформальних відносин;
- 3) участь – максимальна участь усіх членів команди в обговоренні поточних питань та прийнятті рішень;
- 4) уміння слухати – як лідера, так й усіх членів команди, навіть не ключових;
- 5) групове прийняття рішень – там, де це покращує процес виконання або сприяє кінцевій меті;
- 6) відкриті комунікації – члени команди мають змогу вільно викладати свої думки;
- 7) чіткий розподіл ролей та обов'язків;
- 8) лідерство – команда повинна мати свого лідера, можливо й неформального;
- 9) вплив зовнішнього середовища – якщо;
- 10) стиль управління – культивується певний стиль взаємовідносин між членами команди.

3. Види тренінгів у команді

№ з/п	Вид тренінгу	Суть тренінгу
1.	Знайомство (криголами)	Сприяють першому знайомству, налагодженню контакту, налаштовують учасників на певний лад та стиль роботи
2.	Розминки (енерджайзери)	Використовуються у разі тривалої роботи команди для урізноманітнення ситуацій та активізації роботи. Можуть бути у вигляді цікавих фізичних вправ (змагань) або у вигляді головоломок, або поєднувати обидві види вправ. Також можна залучати музичну складову.

3.	Командоутворення (тімбілдінг)	Використовуються для покращення відносин людей у групі. Можуть бути як у вигляді пошуку рішення спільними зусиллями так й спеціальні вправи на весь день у незвичному оточенні (на природі або навпаки, на виробництві)
4.	Рефлексія	Рекомендується проводити по закінченню виконання гранту для отримання зворотного зв'язку про недоліки, складнощі та критичні моменти під час реалізації проекту.

4. Приклади командних тренінгів для знайомства

1) *Імена та прикметники*

Мета: запам'ятати імена учасників.

1. Учасники стають у коло.

2. Перший учасник називає своє ім'я та прикметник (частина мови, яка відповідає на питання який? яка? які?) на таку ж саме букву. Наприклад, гарна Галина, працездатна Поліна, кумедний Костянтин.

3. Кожен наступний учасник спочатку повторює імена та прикметники попередніх учасників, а потім називає своє ім'я та прикметник.

2) *Моя буква*

Мета: розтопити лід, краще пізнати учасників.

1. Кожен учасник вибирає собі будь-яку букву алфавіту й озвучує її всій групі або сусідові.

2. Протягом 2 хвилин учасники підбирають якомога більше слів, які описують їх і починаються на обрану літеру.

3. Кожен учасник ділиться своїми словами з групою

Наприклад: мене звать Ольга й моя буква «З». Я заклопотана. зачарована, зацікавлена.

Можна написати свої імена й букви на постерах, а потім розвісити їх на стінах для загального ознайомлення протягом дня. Якщо група учасників дуже велика, потрібно спочатку розділити її на невеликі команди.

3) *Чемпіони*

Мета: представити учасників один одному в позитивному, оптимістичному ключі, який підкреслює цінність учасника для групи.

1. Учасники стають у пари.

2. Протягом хвилин учасники опитують один одного та краще пізнають.

3. Потім кожен учасник представляє групі свого партнера.

4. Подання має представити людини в найкращому вигляді, «продати» його, показати його цінність для тренінгу або отриманого завдання.

Поясніть учасникам, що мета вправи – успіх, а не просто представлення свого партнера. Потрібно показати членам групи яким цінним активом для команди або групи є людина. Можна змінити завдання, щоби кожен учасник представляв себе, показуючи яку цінність він може представляти для команди.

4) *Ми дуже схожі*

Вправа допомагає учасникам краще пізнати один одного, а також дозволяє обговорити питання, пов'язані зі встановленням контакту зі співрозмовником, покупцем, клієнтом тощо.

Необхідні матеріали: папір, олівці, призи.

Час: 10–15 хвилин.

Розмір групи: 10–20 осіб.

1. Тренер просить групу розбитися на пари й пояснює, як буде проходити вправа.

2. Кожна пара повинна якомога швидше знайти й записати 10 характеристик, вірних для них обох. Не можна писати загальнолюдські відомості, такі як «у мене дві ноги». Можна вказати, наприклад, рік народження, місце навчання, хобі, сімейний стан тощо.

3. Після того як 10 характеристик записані, кожен член групи обирає іншого партнера й повторює те ж саме з ним.

4. Той, хто швидше за всіх знайде 10 якостей, які об'єднують його з п'ятьма іншими учасниками, отримує приз.

5. Після вправи тренер обговорює, що спільні риси можна знайти будь із ким (клієнтом, партнером, колегою тощо).

5. Приклади командних тренінгів для активізації робочого процесу (розминки, руханки або енерджайзери)

1. *Сурдопереклад*

Мета: активізувати групу.

Час: 10 хвилин

Матеріали: папірці з написаним текстом – різні прості віршики.

1. Ведучий пропонує розділитися всім на пари.

2. Пари по черзі виступають перед іншими учасниками. Кожен із пари виступає по черзі в ролі дикторів і сурдоперекладачів. Поки один із партнерів читає вірш, інший перебуває поруч і виступає в ролі сурдоперекладача – передає з допомогою міміки й жестів зміст тексту.

2. *Збери фразу*

Мета: активізувати групу.

Час: 10 хвилин.

Матеріали: папірці з написаним текстом – відомі фрази і вирази.

1. Тренер вибирає відомі вирази і словосполучення й пише їхні половинки на різних картках. Наприклад, «З днем» на одній картці, а «народження» на іншій. Кількість карток має відповідати кількості учасників

2. Картки опускають у капелюх.

3. Кожний з учасників витягує наосліп картку.

4. Учасники намагаються відшукати серед членів групи власника другої половинки фрази.

3. *Колективна поема*

Час проведення: 30 хв.

Матеріали: аркуші паперу і фломастери на кожного учасника.

1. Попросіть учасників написати свої ініціали в правому верхньому кутку листка (ви теж підпишіть свій листок).

2. Кожен учасник пише короткий рядок, з якого буде починатися поема, передає свій листок сусідові зліва, і той дописує свій рядок, яка продовжує поему.

3. Після того як кожен напише по одному рядку на всіх листках, закінчена поема повертається автору першого рядка.

4. Після того як усі поеми будуть написані, прочитайте свою. Потім запитайте, хто ще хоче прочитати свою поему.

4. *Таблиця множення*

Мета: перевірити увагу учасників та активізувати їх мозкову діяльність.

1. Усі учасники стають у коло.

2. Ведучий (у центрі кола) розкаже правило. Необхідно до рахувати до певного числа (наприклад, до 50 якщо учасників до 15 осіб або до 100,

якщо учасників більше) за умови, що кожен учасник називає наступне число по порядку. Але число, яке ділиться на 3 (або 4, 6, 7, 8, 9 – обирайте складні для миттєвого ділення числа) та яке містить у собі цифру 3 (або відповідно 4, 6, 7, 8, 9) не називається в голос, а замінюється ударом у долоні. Якщо учасник помиляється, то все він починає відлік с початку.

3. Гра починається з числа один.

6. Основні етапи проведення практичного заняття

1) ретельно вивчити поняття команди та її роль при поданні та реалізації гранту;

2) чітко визначити мету командних тренінгів «Знайомство»;

3) оскільки студентська група – це вже досить добре відомий один одному колектив, то рекомендується кожному студенту вигадати собі нове ім'я, рід занять, вік та хобі;

4) провести тренінги, перелічені у пункті 4. Обов'язково змінювати ведучого, тож проводити кожен з видів тренінгів декілька разів. Кожен студент повинен добре опанувати кожен з видів тренінгів;

5) написати короткий звіт про проведенні тренінги «Знайомство», де обов'язкового значити який саме сподобався, який ні; які недоліки кожного тренінгу; який з тренінгів студент точно проведе при нагоді, а який ні. Звіти надати викладачу;

6) провести тренінги, перелічені у пункті 5 (енерджайзери). Обов'язково змінювати ведучого, тож проводити кожен з видів тренінгів декілька разів. Кожен студент повинен добре опанувати кожен з видів тренінгів;

5) написати короткий звіт про проведенні тренінги «Енерджайзери», де обов'язкового значити який саме сподобався, який ні; які недоліки кожного тренінгу; який з тренінгів студент точно проведе при нагоді, а який ні. Звіти надати викладачу.

Контрольні запитання

1. Роль команди у поданні грантової заявки в сфері екології.
2. Роль команди у реалізації екологічних грантів.
3. Відмінності поняття команда при реалізації локальних (та малих) екологічних грантів.
4. Типи тренінгів у команді.
5. Опис тренінгу «Імена та прикметники».
6. Опис тренінгу «Моя буква».
7. Опис тренінгу «Чемпіони».
8. Опис тренінгу «Ми дуже схожі».
9. Опис тренінгу «Сурдоперклад».
10. Опис тренінгу «Збери фразу».
11. Опис тренінгу «Колективна поема».
12. Опис тренінгу «Таблиця множення».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Англомовна лексика для грантів в сфері екології

Мета заняття: оволодіти навичками правильного перекладу термінів та коректного їх використання при поданні грантової заявки та реалізації гранту в сфері екології. Заняття розраховано на 4 аудиторних години.

1. Основні терміни грантрайтингу та їх переклад

1) **Grantwriting** – грантрайтинг – мистецтво написання проектів для отримання безповоротної фінансової допомоги. Але в англійській мові частіше використовують окреме написання цих слів **grant writing** саме в значенні написання грантових заявок.

Приклад використання та перекладу

I am writing a grant proposal.	Я пишу грантову пропозицію.
She understood my work, we spent every day together writing grants .	Вона розуміла мою роботу, ми проводили кожен день разом, пишучи гранти.

2) **Aim of the grant or grants aim** – мета гранту, те, чого ви хочете досягти при його реалізації. Ми використовуємо **aim**, коли ми маємо на увазі, що, здійснюючи конкретні дії та докладаючи зусилля, досягаємо цілей, на які сподівалися

Приклад використання та перекладу

The grants aim at subsidising the cost of child-care of EPZ workers and support to children of working mothers.	Гранти спрямовані на субсидування витрат на догляд за дітьми працівників ЗЕЗ та підтримку дітей працюючих матерів.
These grants aim to promote remote sensing technology within the country, particularly in its application to natural resource management and environmental monitoring.	Ці гранти мають на меті популяризацію технологій дистанційного зондування в країні, особливо при застосуванні їх до управління природними ресурсами та моніторингу довкілля.

3) **Purpose of grant** – на українську мову також перекладається як мета гранту. Але частіше використовується у значенні мета субсидії, тобто надання якихось привілеїв від держави або адміністративних органів, а не в контексті написання гранту. Використовуючи це слово, ми говоримо, ми говоримо про причину наших поступків; то, що лежить в основі наших по-

ступків, то, що нас стимулює робити щось. Наприклад, ви приїхали в аеро-порт за цією purpose (ціллю), що вам доведеться зустріти вашу бабусю.

Приклад використання та перекладу

The purpose of these grants is to ensure that such pupils will be in a financial position enabling them to continue lower secondary education after the ninth year.	Мета цих грантів – забезпечити таким учням фінансове становище, яке дозволить їм продовжувати нижчу середню освіту після дев'ятого курсу.
The purpose of the grant is to support cultural and educational projects that help to create greater understanding, tolerance and openness towards refugees and immigrants in Denmark.	Метою гранту є підтримка культурних та освітніх проектів, які допомагають створити більше розуміння, толерантності та відкритості щодо біженців та іммігрантів у Данії.

Важливо: уникайте використання слів **target** та **goal**, які також перекладаються як мета, при заповненні грантових заявок.

4) Evaluation – оцінювання – періодична оцінка ефективності, дієвості, впливу, тривалості і відповідності проекту в контексті поставлених цілей. Оцінювання проводиться, як правило, у вигляді незалежного вивчення оточення, цілей, результатів, дій (заходів) та використаних коштів з метою віднаходження знань, які можуть стати необхідними при прийнятті рішень у майбутньому.

Приклад використання та перекладу

The Fund engages in three types of evaluations: programme evaluation , thematic evaluation and outcome evaluation .	Фонд здійснює три види оцінок : оцінку програм, тематичну оцінку та оцінку результатів.
UN-Women will maintain and enhance effective corporate evaluation systems for evaluation planning, management and use.	ООН-жінки підтримуватимуть та вдосконалюватимуть ефективні системи корпоративної оцінки для планування, управління та використання оцінок .

5) Assumptions – припущення – ті фактори, які можуть впливати на проект як негативно, так й позитивно, та, зазвичай, охоплюють зовнішні фактори, які впливають на стабільність і сталість реалізації проекту

Приклад використання та перекладу

If inferred, which assumptions were made and on which basis.	Необхідно вказати, які припущення були зроблені та на якій підставі .
Country-specific assumptions should also be provided.	Слід також передбачити специфічні припущення для деяких країн.

6) Stakeholders – зацікавлені сторони – це особи чи організації, які можуть безпосередньо або опосередковано, позитивно або негативно впливати на проект або відчувати його впливи (це офіційне визначення, прийняте Європейською Комісією). Цей термін можна застосовувати без перекладу – стейкхолдери.

Приклад використання та перекладу

Mr. Sow agreed that all stakeholders should be involved.	Містер Соу погодився, що слід залучити всіх зацікавлених сторін .
Collective efforts would bear fruit only if all stakeholders kept their promises.	Колективні зусилля принесуть свої плоди лише тоді, коли всі зацікавлені сторони виконають свої обіцянки.

7) Project team – команда проекту – це група осіб, зацікавлених у реалізації проекту.

Приклад використання та перекладу

The project team includes the project manager and the group of individuals who work together on a project to achieve its objectives.	Команда проекту включає керівника проекту та групу осіб, які спільно працюють над проектом для досягнення його цілей.
Under the revised implementation strategy, the project team would be phased out during 1997.	Відповідно до переглянутої стратегії впровадження, команда проекту поступово буде замінена протягом 1997 року.

8) Project manager – менеджер проекту або керівник проекту – людина, яка відповідальна за весь проект. При подачі грантової заявки обов’язкового вказується менеджер проекту, його контакти та, дуже часто, його попередні досягнення. Іноді надання гранту залежить саме від менеджера проекту – тобто чи надійний він, чи має досвід успішної реалізації гранту, навіть якщо заявка подається від організації будь-якої форми власності.

Приклад використання та перекладу

The project manager plays the chief part in the project and is responsible for its success and quality.	Керівник проекту відіграє головну роль у проекті і відповідає за його успіх та якість.
The project manager or chief engineer may employ one or more reliability engineers directly.	Керівник проекту або головний інженер може найняти безпосередньо одного або декількох інженерів з надійності.

9) Expected results – очікувані результати – ті позитивні зміни (кількісного, якісного та часово-просторового характеру), досягнення яких передбачається реалізацією проекту. Виділяють безпосередні очікувані результати (**outputs**), які мають бути отримані після завершення основних заходів проекту, наслідки (**outcomes**) – середньострокові результати, та довгостроковий ефект (**impact**), який буде відчуватися в суспільстві після закінчення проекту.

Приклад використання та перекладу

The High Commissioner regrets that his appeals do not always bring expected results .	Верховний комісар шкодує, що його звернення не завжди приносять очікувані результати .
The expected results include: 10 African countries supported to implement microstart programme initiatives.	Очікувані результати включають: 10 африканських країн, яким надано підтримку в реалізації програм мікростарту.

10) Fundraising – фандрейзинг або збір коштів – комплекс взаємопов’язаних заходів, направлених на залучення різноманітних ресурсів, необхідних організації для реалізації її місії.

Приклад використання та перекладу

Fundraising to open a school in Ghana, you set up a soup kitchen in Potters Lane.	Збираючи кошти на відкриття школи в Гані, ви відкрили польову кухню на Поттерс-Лейн.
Her work includes raising awareness about the organization and fundraising .	Її робота включає підвищення обізнаності про організацію та збір коштів .

11) Project proposal – проектна пропозиція – документ, який містить аналіз проблеми, мету, завдання, перелік видів діяльності, стислу інформацію про потенційного реципієнта, очікувану вартість проекту, строк його реалізації, очікувані результати та вплив на ситуацію в галузі або регіоні.

Приклад використання та перекладу

This project proposal was submitted for support to the Commonwealth Secretariat and a number of Governments.	Ця проектна пропозиція була подана на підтримку Секретаріату Співдружності та ряду урядів.
A full project proposal for the region has now been submitted to ІТТО.	Повністю підготовлене проектну пропозицію по регіону вже представлено МОТД.

12) Application form – аплікаційна форма або форма заявки або анкети – безпосередньо документ, який ви заповнюєте при подачі грантової заявки, містить як загальну інформацію та й вимагає відповідей на конкретні питання по вашій ідеї.

Приклад використання та перекладу

We also invite translators to co-operate and file the application form .	Ми також запрошуємо перекладачів до співпраці та заповнення анкети .
You can send your resume on, or fill the application form on the site.	Ви можете надіслати ваше резюме поштою або заповнити анкету на сайті

13) Guidelines for applicants – настанови для заявників – документ, який роз'яснює мету конкурсу проектів, встановлює правила його проведення, зокрема визначає, хто може виступати заявником, види діяльності і видатки, які можуть бути профінансовані, а також критерії оцінювання (вибір рішення). У ньому також міститься практична інформація: як заповнювати анкету-заявку, які документи слід додати, які правила та процедури слід застосовувати. Часто використовують тільки слово **guidelines** розуміючи під ним саме певний перелік настанов (керівних порад) для заявників.

Приклад використання та перекладу

The evaluation criteria should be mentioned in the guidelines for applicants , so that it is clear upfront how the proposal will be evaluated	Критерії оцінки повинні бути зазначені в керівних принципах для заявників , щоб заздалегідь було чітко визначено, як буде оцінюватися пропозиція
Two highlights of this reporting period, which informed the review, include the revision of the terms of reference of the Fund and the release of revised guidelines for applicants	Два головних моменти цього звітного періоду, які наявні в доповіді, включають перегляд технічного завдання Фонду та випуск переглянутих рекомендацій для заявників
However, the authorities had established a set of guidelines to determine which applicants could access treatment	Однак органи влади встановили набір керівних принципів , щоб визначити, хто із заявників може отримати доступ до лікування

14) SWOT analyze – **SWOT** аналіз або аналіз загроз, який що полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії: сильних (**Strengths**), і слабких (**Weaknesses**) сторін проекту, можливостей (**Opportunities**), що від-

криваються при його реалізації, та загроз (**Threats**), пов'язаних з його здійсненням. Майже ніколи аббревіатура не перекладається.

Приклад використання та перекладу

The SWOT analysis is used to inform the strategy.	SWOT-аналіз використовується для визначення стратегії.
In other words, SWOT analysis is both organization-specific and ICT service-specific.	Іншими словами, SWOT-аналіз специфічен як для організації, так і для ІКТ-послуг.

2. Основні екологічні терміни, що будуть корисними при поданні заявки англійською мовою

1) **environmental impact** – вплив на навколишнє середовище, онлайн перекладачі часто надають не правильний переклад *environmental effect*;

2) **environmental impact assessment** – оцінка впливу на навколишнє середовище;

3) **sustainable development** – сталий розвиток, бажано використовувати цей термін замість терміну екологія (*ecology*);

4) **air pollution** – забруднення повітря;

5) **air pollution control equipment** – обладнання для очистки повітря, (не правильно *-equipment for air purification*);

6) **air pollution index** – показник забруднення повітря

7) **purification** – очистка (від забруднювачів), але тільки для повітря та деталей, не для рідких середовищ;

8) **purification efficiency** – ступінь очистки;

9) **sewage treatment** – очистка стічних вод;

10) **waste water** – *wastewater* – *sewage* стічні води у будь-якому значенні;

11) **garbage** – побутове сміття або сміття з кухні;

12) **household refuse** – **household wastes** – тверді побутові відходи;

13) **garbage chute** – сміттєпровід;

14) **debris** – будівельне сміття;

15) **trash** – тільки в США це означає будь-яке сміття, окрім промислового;

- 16) **wastes** – отходы, в том числе промышленные;
- 17) **waste disposal** – city sanitation – прибирання та переробка муніципального сміття;
- 18) **green business** – екологічне підприємництво або зелений бізнес;
- 19) **green energy** – «зелена» енергія, тобто енергія, яка відновлюється, наприклад, сонячна;
- 20) **greenhouse gases** – гази, що викликають парниковий ефект і впливають на зміну клімату, в основному;
- 21) **greenwashing** – форма маркетингу, в якій використовується "зелений" піар із метою переконати споживача, що компанія продає і виготовляє екологічно чистий продукт;
- 22) **go green** – робити що-небудь для захисту навколишнього середовища;
- 23) **e-waste** (electronic waste) – електронний брухт, сміття (старі телевізори, комп'ютери тощо);
- 24) **recyclable waste/non-recyclable waste** – відходи, що підлягають/не підлягають вторинній переробці;
- 25) **waste reduction** – скорочення або зменшення відходів;
- 26) **toxic waste** – токсичні стоки або токсичні відходи;
- 27) **waste-to-energy** – практика перетворення твердих відходів на енергію за рахунок спалювання відходів за дуже високих температур, при цьому зазвичай утворюється пара, яка потім використовується для вироблення електроенергії;
- 28) **waste heat** – втрачене тепло, тепло вихлопних газів;
- 29) **eco-advertising** – реклама з використанням натуральних матеріалів та електронних засобів, які не шкодять навколишньому середовищу;
- 30) **eco-audit** – аудит підприємства з метою з'ясувати, наскільки діяльність організації впливає на навколишнє середовище;
- 31) **eco-building** – будівля, побудована з матеріалів, які не забруднюють навколишнє середовище або є поновлюваними;
- 32) **eco-conference** – конференція, на якій збираються інвестори, бізнес-лідери, підприємці з метою обговорення питань і проблем навколишнього середовища;
- 33) **eco-crime** – незаконні дії, які шкодять навколишньому середовищу;
- 34) **eco-driving** – екологічне водіння;

35) **eco-fashion** – одяг, який виготовлений із натуральних матеріалів або з екологічних матеріалів, в екологічному середовищі;

36) **eco-friendly** – такий, що не здійснює несприятливий вплив на навколишнє середовище; екологічний;

37) **eco-maniac** – активний прихильник захисту навколишнього середовища;

38) **eco-product** – екологічний продукт;

39) **eco-system** – екологічна система;

40) **eco-terrorism** – екологічний тероризм;

41) **eco-village, eco-town** – села і міста, які створені з метою організації екологічно чистого простору для життя групи людей;

42) **be threatened with extinction** – бути під загрозою вимирання (стосується видів, які потребують охорони);

43) **biodegradability** – здатність до біорозкладання;

44) **catchment level** – рівень водозбору;

45) **chop down** – вирубати (ліси);

46) **deforestation** – знеліснення, процес втрати лісів;

47) **desertification** – процес поширення пустель на раніш зелені території;

48) **dump** – звалище або полігон;

49) **emissions** – викиди (в атмосферу);

50) **maximum allowable emissions** – максимально дозволені викиди;

51) **non-point source of pollution** – не точкове джерело забруднення;

52) **pesticide** – пестициди;

53) **pollutant** – забруднююча речовина;

54) **recycling** – вторинне використання;

55) **sampling** – відбір проб;

56) **unrenewable resources** – не відновлювальні ресурси.

3. Хід практичного заняття

1. Викладач пояснює значення кожного терміну, разом зі студентами обговорюють переклад термінів.

2. Студенти самостійно намагаються перекласти наведені нижче речення з англійської мови на українську (розділ 4). Для кожного речення знаходять найкращий варіант під час спільної дискусії.

3. Студенти самостійно намагаються перекласти наведені нижче речення з української мови на англійську. Для кожного речення знаходять найкращий варіант під час спільної дискусії. Обов'язково звертають увагу на правильне використання мовних оборотів та часів.

4. Завдання для перекладу речень з англійської мови на українську

1. The expected results and their indicators of measurement are usually lacking.

2. I filled out that application form before we talked.

3. The deforestation, the growth of human populations, needing more land.

4. Application forms and guidelines would be published in May 2006 for applicant countries, with an application deadline of 18 August 2006.

5. In this town, Fundraising is like indentured servitude.

6. Highlight certain aspects of a product, i.e. recyclability, biodegradability, energy consumption, through single issue labeling.

7. The Act also introduces a compulsory gender-based evaluation of school textbooks and scholastic materials.

8. The various commitments undertaken by Tunisia in those areas should result in considerable energy savings and in reducing the emission of greenhouse gases.

9. The project proposal for the Western Asia region was prepared in early 2009.

10. Dynamic model simulations make several assumptions with respect to future environmental conditions.

11. In this context it was mentioned that environmental impact assessment as a cross-cutting instrument had a number of links with the other conventions.

12. These instructions aim at implementing recommendations issued by the UN Auditors and the UNITAR Board of Trustees to facilitate the monitoring of the purpose of grants and contributions received by UNITAR and their coherence with the mandate and functions of the Institute.

13. Partnership on water for sustainable development and health-related assistance.

14. They have set up their own company to sell recyclable waste material and provide daily care and health cover to their members.

15. Chlordecone is an intentionally produced chemical that has been used as a pesticide.

16. It is expected that national focal points and regional support offices will support States in carrying out the SWOT analysis.

17. Reducing emissions from sewage treatment.

18. Stakeholders should be encouraged through incentives and should have autonomy to develop these relations.

19. CEPF has funded biodiversity conservation projects led by more than 2,200 grantees around the world.

20. These grants support scientific ecological research where there are limited alternative sources of funding.

21. In its view, the proper, overall context for international environmental governance was sustainable development.

22. You know, Zoey is thinking of opening an eco-friendly flower section to the store.

23. In particular, countries in transition require assistance in introducing criteria for eco-products so that they can protect and develop their shares of growing environmental markets.

24. In the former Yugoslav Republic of Macedonia, environmental inspections are based on standards contained in laws and regulations, including maximum allowable concentrations of emissions.

25. Resilience and adaptation: understanding and informing responses to drivers of global change including changing climates, land-use, human needs, invasive species, etc.

5. Завдання для перекладу речень з української мови на англійську

1. Комісія також розглянула проектну пропозицію під назвою «Управління рибальством в морських заповідних зонах Балтії».

2. Експертна група також визначатиме цілі та очікувані результати програм альтернативного розвитку, контролюватиме їхній прогрес та оцінюватиме їх ефективність.

3. Знаєш, ти робиш занадто багато припущень.

4. Вибравши продукт Банку, заповніть та надішліть попередню форму заявки.

5. Розроблені керівні принципи професійної підготовки фахівців у цій галузі.

6. У багатьох країнах оцінка впливу на навколишнє середовище в даний час інтегрована у розробку енергетичної політики та інвестицій.

7. Однак жодного справжнього секторного SWOT-аналізу та міжнародного порівняльного аналізу секторів не проводилось, хоч це й було рекомендовано.

8. В рамках другого оголошення було подано 138 проектів, і в даний час проводиться їх офіційна оцінка та оцінка прийнятності.

9. Якби суб'єкт забруднення здійснив заходи щодо зменшення викидів забруднюючих речовин щонайменше на 5 відсотків від максимально допустимого, то його було б звільнено від сплати за забруднюючі речовини.

10. Втручання людей включає місцеве та регіональне забруднення атмосферного повітря та збільшення концентрації парникових газів, аерозолів та галогенуглеводнів.

11. До зацікавлених сторін належать співробітники неурядових організацій та науковці.

12. Триває програма з просування нових енергоефективних та екологічно чистих технологій виготовлення матеріалів для недорогого житла в Африці, Азії та Латинській Америці.

13. Ці пріоритети як і раніше визначають систему відліку для рівності можливостей у Французькому Співтоваристві, особливо для цілей розподілу грантів.

14. Ми не можемо процвітати чи зберігати наше довкілля, якщо сталий розвиток не стане реальністю для всіх націй.

15. Коли стік від сезонних опадів перевищує пропускну здатність очисних споруд, матеріали можуть обходити системи очищення та потрапляти у водні шляхи.

16. Тож ми подумали, що для реформування та повного переосмислення збору коштів потрібна якась видатна ідея.

17. Введення податків на мішки для сміття у кількох спільнотах призвело до значного збільшення частки відходів, що підлягають вторинній переробці.

18. Однак може бути багато випадків, коли екологічна перевага з одного боку (наприклад, здатність до біологічного розкладання або використання перероблених матеріалів) може бути пов'язана з екологічними втратами з іншого (наприклад, забруднення на стадії виробництва).

19. Інтеграція проблем населення у планування навколишнього середовища та сталого розвитку, тим не менше, створює деякі особливі проблеми.

20. Відвідувачі виявили та порівняли нові еко-продукти, еко-послуги та еко-концепції, які представили учасники виставки.

21. Якщо ви вперше подаєте заявку на отримання гранту SERF, процес може здатися незрозумілим, тому ми надали вказівки, щоб допомогти вам розпочати.

22. Сюди також входять дуже небезпечні склади пестицидів, які є надто небезпечними для використання в країнах, що розвиваються.

23. Ми підтримуємо проекти, де робота зосереджена на екологічній науці; будь-які інші аспекти, наприклад, соціологія, економіка тощо, повинні бути чітко інтегровані в екологічні та наукові цілі проекту.

24. Програма «Квітковий грант» визнає успіх існуючих команд та центрів у конвергентних екологічних дослідженнях за цими темами та має на меті підтримати їх зростання за допомогою скромного додаткового фінансування.

25. Наземне середовище піддається масовій вирубці лісів через демографічний тиск на орні землі та потребу в енергетичних ресурсах.

Контрольні запитання

1. У яких випадках ми використовуємо термін **purpose of grant**, а коли **aim of grant**?

2. Чому термін **target** майже ніколи не використовуються у грантових заявках?

3. Як правильно перекласти на англійську мову аббревіатуру ГДК?

4. Які функції у **project manager**?

5. У чому різниця використання термінів **garbage, trash, household wastes**?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

SWOT-аналіз для екологічних грантів

Мета заняття: Ознайомитися з поняттям SWOT аналізу, опанувати методику його проведення, навчитися робити SWOT аналіз для екологічних ідей та проектів. Заняття розраховано на 4 аудиторних години.

1. Історія SWOT-аналізу

Акронім SWOT вперше було заявлено в 1963 році в Гарварді на конференції з проблем бізнес-політики професором Кеннетом Ендрюсом. Спочатку SWOT-аналіз був заснований на зображенні та структуризації знань про поточну ситуацію і тенденції.

У 1965 році чотири професори Гарвардського університету – Edmund P. Learned, C. Roland Christensen, Kenneth R. Andrews, William D. Guth запропонували технологію використання SWOT-моделі для розробки стратегії поведінки фірми. Була запропонована схема LCAG (по початкових буквах прізвищ авторів), яка заснована на послідовності кроків, що приводять до вибору стратегії.

Рисунок 1 – SWOT-аналіз

2. Поняття й основні елементи SWOT-аналізу

Традиційний метод SWOT – аналізу дозволяє провести детальне дослідження зовнішнього й внутрішнього середовища як для підприємства, так й для ідеї, проекту чи стартапу. Результатом раціонального SWOT-аналізу, спрямованого на формування узагальненого інформаційного потенціалу, повинні з'явитися ефективні рішення, що стосуються відповідної

реакції (впливу) суб'єкта (слабкої, середньої й сильної) відповідно до сигналу (слабкому, середньому або сильному) зовнішнього середовища.

Відмінна риса розглянутого підходу до проведення SWOT-аналізу полягає у наступному:

1. Його побудова базується на методології системно-цільового підходу, де основна увага акцентується на вимірюванні параметрів зовнішнього й внутрішнього середовища в просторі, у часі й з урахуванням інформаційного потенціалу

2. Проведення структуризації факторів зовнішнього й внутрішнього середовища, що є універсальними для будь-якого підприємства або проекту.

3. Здійснення синтезу факторів зовнішнього й внутрішнього середовища, що далі, в перспективі, відобразиться у системі рішень.

Сильні сторони підприємства покликані забезпечити його прискорене просування до досягнення стратегічних цілей, у той час як його «слабкості» викликають гальмування. Тут також природно враховувати можливості й загрози зовнішнього середовища, без яких неможливо вірно визначити сценарії розвитку організації.

Чинність – це властивість організаційної системи, що за умови синтезу з можливостями зовнішнього середовища забезпечує прискорене просування системи до досягнення стратегічних цілей. Особливий інтерес при цьому представляє утворення «спіралі розвитку» – траєкторії, що формується внаслідок «накладення» (синтезу) сильних сторін організаційної системи на сприятливі можливості зовнішнього середовища (з урахуванням слабких сторін організаційної системи й погроз зовнішнього середовища).

Слабкість – негативна властивість організації чи проекту, що визначає її гальмування в процесі руху до досягнення стратегічних цілей. Гальмування стає істотним при злитті (синтезі) основних слабкостей організаційної системи з істотними погрозами зовнішнього середовища. При цьому також не можна ігнорувати сильні сторони підприємства й можливості зовнішнього середовища. Так формується варіант песимістичного сценарію розвитку організації. Такий сценарій може трансформуватися в «спіраль краху», якщо має місце тенденція («ефект доміно») до ослаблення можливостей і сильних сторін, з одного боку, і посиленню погроз зовнішнього середовища в сполученні з наростанням слабких сторін організації.

Можливості – це тенденції або події в зовнішньому середовищі, при правильній відповідній реакції на які організація домагається істотного просування до поставлених стратегічних цілей.

Загрози – це тенденції або події в зовнішньому середовищі, які за відсутності відповідної реакції організації спричиняють значне погіршення стану організації на шляху до виконання своїх планів.

З 1990-х років застосовується нечіткий SWOT-аналіз у процесі стратегічного планування, що полягає в розділенні чинників і явищ на категорії: сильних і слабких сторін проекту, можливостей, що відкриваються при його реалізації, та загроз, пов'язаних з його здійсненням. Традиційні математичні методи, засновані на класичній логіці, є нетерпимі до неточності та необ'єктивності істини, а також до невизначеності у економічних системах. У свою чергу невизначеність системи призводить до зростання ризиків від прийняття неефективних рішень, результатом чого можуть бути негативні економічні наслідки. З цією метою виникає потреба у методах, що ґрунтуються на нечіткій логіці.

Мета проведення SWOT-аналізу проекту – оцінити потенціал і оточення проекту і діяти відповідно до них. Потенціал проекту, виражений у вигляді його сильних і слабких сторін, говорить про те, що даний проект може виконувати правильно, а чого не може. Оцінка оточення проекту показує, які сприятливі можливості представляє і якими небезпеками загрожує зовнішній світ. Інформація про оточення проекту укупі зі знанням його потенціалу дає командам можливість ідентифікувати критичні фактори успіху (CSF), що визначають задоволення потреб зацікавлених сторін. Вимірювання поточного стану проекту по цих критичних факторів попереджає про наявність стратегічних розривів та про необхідність продумати стратегію для реагування на ці розриви. Поінформованість про наявність розривів та чітко визначений спосіб реагування на них дозволяють команді сформулювати реалістичне зміст проекту і розробити стратегії, необхідні для досягнення мети. SWOT-аналіз повинен лежати в основі планування змісту і способу виконання проекту.

Багато грантодавців на першому чи другому етапі відбору заявок вимагають провести SWOT-аналіз вашої ідей, тобто того, на що вони будуть виділяти гроші.

3. Приклади SWOT-аналізу проектів, пов'язаних з навколишнім середовищем

Приклад 1. SWOT-аналіз екологічної ситуації в Кременчуці

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наявність водних ресурсів (р. Дніпро, Дніпродзержинське водосховище, річки Сухий Кагамлик, Крива Руда, Сухий Омельник). • Наявність природних ресурсів: Кременчуцький залізорудний район (залізна руда, граніт, щебінь, пісок, джерела мінеральних вод). • Наявність промислових підприємств загальнонаціонального значення. 	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Валовий обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є найбільшим серед населених пунктів Полтавської області. • Дисперсне розташування промислових та комунальних підприємств, необхідність організації санітарно-захисних зон. • Стаціонарні джерела забруднення (підприємства) мають високі класи небезпеки.
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> • Стимулювання енергоефективності у виробництві та житлово-комунальній сфері. • Використання альтернативних джерел енергії. 	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Політична нестабільність та воєнні дії на сході України. • Продовження економічної стагнації через політичну кризу на сході України. • Подальша концентрація екологічно небезпечних виробництв у місті.

Приклад 2. SWOT-аналіз екологічної ситуації в м. Запоріжжя

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> – Економічний і фінансовий центр. – Запорізької області, значна концентрація фінансових ресурсів. – Високий потенціал енергозбереження. – Наявність плану дій сталого енергетичного розвитку м. Запоріжжя. – Значні можливості партнерської взаємодії бізнесу та влади задля покращення стану довкілля в місті. – Застосування великими підприємствами новітніх технологій очистки викидів і скидів. – Розвинута транспортна інфраструктура (автотранспорт, залізничні вокзали, річковий порт). 	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> – Зосередженість промислових підприємств у центрі міста. – Неєфективне використання природних ресурсів. – Забруднення повітряного басейну. – Прямий скид промислових стоків у річки. – Відсутність стаціонарних постів екологічного контролю автотранспортних засобів. – Високий рівень забруднення малих річок. – Недотримання режиму прибережних захисних смуг. – Відсутність переробки мулових осадов.
--	---

<ul style="list-style-type: none"> – Розвинута інфраструктура енерго-, газо-, водо-, теплопостачання. – Розгалужена мережа водопровідно каналізаційного господарства міста. – Значна концентрація науково-дослідного персоналу. – Значний кадровий потенціал в освіті та медицині. – Високий рівень кваліфікації працівників. – Наявність навчальної бази для підвищення кваліфікації працівників. – Високий рівень активності екологічної громадськості. – Високий рівень стурбованості городян щодо стану довкілля в місті. – Наявність у межах міста об'єктів природно-заповідного фонду. 	<ul style="list-style-type: none"> – Велика кількість накопичених промислових відходів. – Відсутність переробки твердих побутових відходів. – Відсутність роздільного збору ТПВ. – Відсутність системи вилучення цінних і небезпечних матеріалів з ТПВ. – Незадовільний стан озеленення та благоустрою (парки та сквери). – Недостатній рівень розвитку електротранспорту. – Відсутність результатів досліджень стану довкілля на здоров'я населення. – Відсутність оперативного попередження населення про екологічні загрози. – Відсутність належного громадського контролю за охороною довкілля.
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> – Значний кліматичний і технологічний потенціал для впровадження сонячної енергетики. – Використання альтернативних джерел енергії. – Впровадження енергоощадних технологій внаслідок підвищення конкурентоспроможності металургійних підприємств. – Подальший розвиток екологічного управління. – Можливість отримання кредитів від міжнародних фінансових установ. – Високий потенціал економії енергоресурсів в секторі споживачів. 	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> – Близькість до зони АТО. – Політична нестабільність. – Подальша концентрація екологічно небезпечних виробництв у місті. – Високий рівень захворюваності. – Зростання алергічних захворювань. – Техногенні катастрофи. – Значна залежність регіону від зовнішнього постачання енергоресурсів. – Високі темпи подальшого зростання вартості життя у місті, перш за все, вартості послуг за теплопостачання.

Приклад 3. SWOT-аналіз конвенції ООН про охорону біологічного різноманіття (в розрізі екологічної політики України в галузі охорони атмосферного повітря та кліматичної політики)

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <p>1. Зменшення викидів і регулювання забруднення повітря внаслідок дії стаціонарних і пересувних джерел щодо різних джерел забруднення є суттєвим внеском у виконання Цільової задачі 8 (ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» (від 1992.10.16, № 2707-ХІІ), «Про охорону навколишнього природного середовища» (від 26.06.91 № 1268-ХІІ), Стратегія (ЗУ від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI), НПД (Розпорядження КМУ від 25 травня 2011 р. № 577-р).</p>	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <p>1. Слабке законодавче регулювання питань, пов'язаних зі зміною клімату.</p> <p>2. Відсутність Національних планів адаптації до зміни клімату, які базуються на системних і комплексних наукових дослідженнях клімату України, негативно впливає на вирішення питань, спрямованих на зменшення прямого тиску на біорізноманіття, поліпшення статусу біорізноманіття, можливості збільшення вигід для всіх сторін від біорізноманіття та екосистемних послуг (Стратегічні цілі В, С, D).</p> <p>3. Слабка інтегрованість механізмів оцінки та реагування на зміну клімату в галузевих політиках, плануванні</p>
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <p>1. Вдосконалення зазначеного законодавства в контексті врахування наслідків зміни клімату для збереження та відновлення різних типів екосистем.</p> <p>2. Поглиблення кліматичних досліджень в Україні шляхом прийняття Загальнодержавної цільової Кліматичної програми України.</p>	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <p>1. Порушення законодавства через недостатньо високі штрафи, визначені в Кодексі про адміністративні правопорушення, отже – посилення тиску на біорізноманіття.</p>

Приклад 4. SWOT-аналіз конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням (в розрізі екологічної політики України в галузі охорони атмосферного повітря та кліматичної політики)

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <p>1. Зменшення викидів і регулювання забруднення повітря внаслідок дії стаціонарних і пересувних джерел щодо різних джерел забруднення є суттєвим внеском у виконання цільової задачі 8 (ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» (від 1992.10.16, № 2707-ХІІ), «Про охорону навколишнього природного середовища» (від 26.06.91 № 1268-ХІІ), Стратегія (ЗУ від 21 грудня 2010 р. № 2818-</p>	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <p>1. Слабке законодавче регулювання питань, пов'язаних зі зміною клімату (ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» від 1992.10.16, № 2707-ХІІ).</p> <p>2. Відсутність Національного та регіональних планів адаптації до зміни клімату та пом'якшення зміни клімату посилює небезпеку деградації земель і розвитку процесів опустелювання у південних регіонах України.</p> <p>3. Відсутність економічних стимулів.</p>
---	---

Можливості	Загрози
<p>1. Вдосконалення зазначеного законодавства в урахуванні впливу можливих наслідків зміни клімату на процеси деградації земельних ресурсів.</p> <p>2. Розроблення законодавчих інструментів, положень, процедур на основі поповнення знань про взаємозв'язок між адаптацією до зміни клімату, пом'якшенням наслідків посух і відновленням деградованих земель.</p> <p>3. Затвердження Національного та регіональних планів адаптації до зміни клімату та пом'якшення зміни клімату.</p> <p>4. Поглиблення кліматичних досліджень в Україні шляхом прийняття Загально-державної цільової Кліматичної програми</p>	<p>1. Порушення законодавства через недостатньо високі штрафи, визначені в Кодексі про адміністративні правопорушення (від 07.12.1984 № 8073-X).</p>

4. Хід практичної роботи

1. Детально проаналізувати та визначити усі слабкі та сильні сторони будь-яких екологічних проєктів. Знайти спільні слабкі та сильні сторони.

2. Виконати SWOT-аналіз грантового проєкту в сфері охорони навколишнього середовища. Це може бути як самостійно вигаданий під час заняття проєкт, так й один з переліку (табл. 1).

Таблиця 1 – Опис грантових проєктів, для яких необхідно провести SWOT-аналіз (номер варіанту обирається за списком у групі)

№ з/п	Стислий опис сутності грантового проєкту	Команда проєкту, осіб	Рівень	Сума гранту, тис. грн.
1.	Будівництва центру реабілітації диких тварин з їх подальшим утриманням у разі неможливості повернення у дику природу	3 – члени ГО «Дикі серцем», 2 – члени наукового студентського гуртка, 2 – ветеринари, 1 – власниця притулку для свійських тварин	Регіональний	150
2.	Проєкт заміни тополь на центральних вулицях у м. Лозова на гіпоалергенні дерева	3 – члени Ради з питань екології при міському голові, 1 – начальник департаменту озеленення м. Лозова, 5 – місцеві екоактивісти	Локальний	50

Продовження таблиці 1

3.	Відкриття дитячого центру дозвілля в ОТГ, де діти будуть займатися апсайклінгом	1 – начальник сектору позашкільної освіти при голові ОТГ, 3 – вчителі трудового навчання місцевих шкіл, 2 – власниці hand made майстерень у мегаполісі, 10 – місцеві активісти	Локальний	30
4.	Школа-лекторій з нагальних питань екології для молоді	4 – лектори, 2 – студенти – активісти, 3 – екоактивісти, 5 – вчителів шкіл	Регіональний	40
5.	Проект з озеленення територій соціальних закладів	5 – екоактивісти, 2 – ландшафтні дизайнери, 2 – власники квіткових розплідників, 3 – директори соціальних закладів	Регіональний	85
6.	Улаштування стаціонарних постів контролю якості повітря поблизу найбільших забруднювачів повітря в мегаполісі	6 – екоактивісти, 3 – голови різних екологічних ГО, 4 – інженери-екологи провідних підприємств, 2 – розробники програмного забезпечення, 1 – представник департаменту з охорони навколишнього середовища міської ради	Регіональний	950
7.	Проект заміни лампочок на світлодіодні для людей похилого віку та малозабезпечених сімей	24 – губернатори, 54 – мери, 1 – міністр фінансів, 1 – міністр екології, 10 – працівників міністерства екології, 25 – працівників міністерства соціальної політики, 24 – голови обласних пенсійних фондів, 30 – голови екологічних всеукраїнських організації	Національний	10000
8.	Проект «купуй еко товари» – розробка логотипу та виконання сертифікації товарів безкоштовно для виробника	1 – дизайнер, 1 – керівник лабораторії, 2 – працівники спілки захисту прав покупців, 3 – місцеві екоактивісти, 4 – директори масмаркетів	Регіональний	150
9.	Проект будівництва енергоефективних домівок з натуральних матеріалів для родин, що залишилися без жила внаслідок стихійного лиха, пожежі або воєнних дій	4 – директори будівельних фірм, 2 – виробники екологічних утеплюючих матеріалів, 3 – працівники територіальних центрів соціального захисту, 5 – голови благодійних фондів та організації	Регіональний	5000

Закінчення таблиці 1

10.	Проект з підвищення населення депресивних сіл про якість питної води, що вони вживають	3 – екоактивісти, 2 – експерти територіальних лабораторій, 2 – сімейні лікарі, 4 – студенти	Регіональний	15
-----	--	---	--------------	----

3. Звіт надати у вигляді таблиці 2

Таблиця 2 – SWOT-аналіз грантового проекту _____
(назва проекту)

Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливості	Загрози

Контрольні запитання

1. У яких сферах діяльності може використовуватися SWOT-аналіз?
2. Яка суть SWOT-аналізу?
3. Які етапи проведення SWOT-аналізу екологічних проектів?
4. У яких ще випадках, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, доцільно проводити SWOT-аналіз?
5. Чим відрізняється SWOT-аналіз екологічних проектів від SWOT-аналізу діяльності підприємства?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Поняття про соціальний капітал. SWOT-аналіз особистості

Мета заняття: Ознайомитися з поняттям соціальний капітал. Розвинути навички у визначенні свого соціального капітал. Навчитися проводити оцінку потенційних учасників команди за допомогою SWOT-аналізу. Заняття розраховано на 4 аудиторних години.

1. Поняття про соціальний капітал

Термін соціальний капітал став широковживаним останні 10 років. При цьому інтерес до нього також стрімко зростає, глибоких наукових досліджень бракує, а термін все частіше вживається. Якщо описати соціальний капітал на побутовому рівні – то це коло «знайомих» та «знайомих знайомих», яких ви знаєте та ваша родина.

Поняття «соціальний капітал», незалежно від наукової сфери, у якій воно вживається, слугує для дослідження зв'язків та відносин, які виникають в умовах становлення й розвитку індустріального та постіндустріального атомізованого ринкового суспільства, у якому загострювалися проблеми соціального характеру.

Оскільки термін «соціальний капітал» складається з двох слів, то важливо звернути увагу на поняття «капітал». Зміст цього поняття зводиться до блага, використання якого дозволяє збільшити майбутні блага.

Таким чином «соціальний капітал» це ті соціальні зв'язки, які можуть принести вам вигоду у майбутньому. Ви не раз вже стикались з використанням соціального капіталу у життя – це коли ваш родич шукає працівника й ви рекомендуєте йому подругу, що залишилися без роботи. Чи навпаки, ви шукаєте роботу, а ваша сусідка, якої ви іноді допомагали занести важкі торби, рекомендує вас своєму. Або хтось з ваших знайомих живе в одному дворі з дуже гарним перукарем чи лікарем та може вас познайомити за потреби.

Соціальний капітал:

– є фактором виробництва, який спільно з фізичним і людським капіталами забезпечує створення додаткової вартості, сприяє підвищенню продуктивності матеріального виробництва та досягненню певних цілей, яких

за його відсутності досягти неможливо (останнє стосується, насамперед, завдань, для вирішення яких необхідна консолідація людського капіталу);

- є суспільним благом, яке поділяється групою, відображає більшою мірою відносини, ніж власність окремої людини;

- створюється за допомогою інвестицій, але не в такій безпосередній формі, як у випадку з фізичним і людським капіталами (оцінити ці інвестиції та визначити віддачу від них досить складно);

- подібно до людського капіталу, зростає у процесі використання і зменшується, якщо тривалий час не використовується;

- є обмеженим ресурсом, дефіцит якого зменшує економічні можливості окремих людей, їхніх груп і суспільства в цілому;

- має ліквідність і може конвертуватися в інші види капіталу;

- його нерівномірний розподіл впливає на стратифікацію суспільства.

На відміну від людського, соціальний капітал не є атрибутом окремої людини. Його основу формують мережі соціальних зв'язків. Водночас соціальний капітал, так само як економічний і людський капітал, має основну властивість – здатність приносити нову, додаткову вартість. Соціальний капітал має декілька рівнів: мікрорівень (індивіди, сім'я, друзі), мезорівень (сусідство, громада, об'єднання громад, регіон), макрорівень (суспільство, міжнародна спільнота). Тобто він може варіюватися від між особового спілкування в колі сім'ї до системи між державної взаємодії, при цьому соціальний капітал мезорівня є чимось більшим, ніж сума соціальних капіталів індивідів і домогосподарств у межах громади.

2. Теорія шести рукошляків

Для розуміння механізму роботи соціального капіталу дуже корисним буде ознайомитися з теорією шести рукошляків. Теорія шести рукошляків – теорія, згідно з якою будь-які дві людини на Землі розділені в середньому лише п'ятьма рівнями спільних знайомих (і, відповідно, шістьма рівнями зв'язків). Теорія була висунута 1969 року американськими психологами Стенлі Мілгремом та Джеффри Треверсом. Запропонована ними гіпотеза полягала в тому, що кожна людина опосередковано знайома з будь-яким іншим жителем планети через недовгий ланцюжок спільних знайомих. У середньому цей ланцюжок складається з шести чоловік.

Мілгрем спирався на дані експерименту в двох американських містах. Мешканцям одного міста було роздано 300 конвертів, які треба було передати певній людині, яка жила в іншому місті. Конверти можна було передавати тільки через своїх знайомих і родичів. До бостонського адресата дійшло 60 конвертів. Зробивши підрахунки, Мілгрем визначив, що в середньому кожний конверт пройшов через шість чоловік. Так і народилася теорія «шести рукоштовань».

Повторили експеримент Мілгрема за допомогою електронної пошти вчені кафедри соціології Колумбійського університету. Тисячам добровольців вони запропонували «достукатися» до 20 засекречених людей, про яких повідомляли лише основні характеристики: ім'я, прізвище, рід занять, місце проживання, освіта. Першою успішною спробою стало визначення поштової адреси одного з таких «засекречених» в Сибіру. Доброволець з Австралії знайшов адресу сибірської «цілі» за допомогою всього чотирьох повідомлень.

3. Поняття soft skills та їх важливість для SWOT-аналізу

Hard skills (англ. «Жорсткі» навички) – те, що можна вивчити і що можна протестувати. Прикладами є вміння швидко друкувати, володіння іноземними мовами, знання мов програмування, математичні обчислення. Тобто будь-яку навичку можна оцінити об'єктивно. Найчастіше під жорсткими навичками на вітчизняному ринку праці розуміють навички, вміння та компетенції, які людина опанувала під час свого навчання у закладах освіти та може підтвердити дипломом, сертифікатом, свідоцтвом тощо.

Soft skills – (англ. «М'які» навички) універсальні компетенції, які набагато важче виміряти кількісними показниками. Іноді їх називають особистими якостями, тому що вони залежать від характеру людини і купуються з особистим досвідом. Приклади soft skills: такі соціальні, інтелектуальні та вольові компетенції, як комунікабельність, вміння працювати в команді, креативність, пунктуальність, врівноваженість.

Soft Skills – це збірний термін, який посилається на безліч варіантів поведінки, що допомагають людям в роботі, зокрема командній, а також успішно соціалізуватися.

Soft Skills дозволяють бути успішним незалежно від специфіки діяльності та напрямку, в якому працює людина. Традиційно в психології їх

відносять до числа соціальних навичок: вміння переконувати, знаходити підхід до людей, лідирувати, міжособистісне спілкування, ведення переговорних процесів, робота в команді, особистісний розвиток, управління часом, ерудованість, креативність та ін.

Для отримання soft skills не існує вишів, інструкцій, курсів. Вони формуються протягом життя, під впливом виховання і життєвого досвіду. Наприклад, хтось досконало володіє собою від дитинства, а когось обставини змушують з часом навчитися контролювати власні емоції.

Найчастішими і найзатребуванішими гнучкими компетенціями є:

- вміння працювати в команді;
- критичне мислення;
- лідерство;
- креативність;
- вміння дотримуватися дедлайни;
- відповідальність та дисциплінованість.

Підтвердити свої soft skills іноді можна надавши сертифікат волонтера, звіт про благодійність, посвідчення активного члена будь-якої спільноти та ін. Останнім часом зацікавлені сторони звертають увагу на профіль у соціальних мережах, аналізуючи дописи, пости, коментарі та «звіти» про свою діяльність. Саме так вони можуть переконатися, що заявлені особою soft skills дійсно притаманні їй.

4. SWOT-аналіз особистості

SWOT-аналіз людини (особистості, члена команди, майбутнього працівника) за сутністю нічим не відрізняється від розглянутого у практичному занятті № 3 цих методичних вказівок.

Провівши SWOT-аналіз людини, можна визначити:

- 1) сильні сторони, які допоможуть у досягненні мети. Це можуть бути будь-які якості, знання чи вміння, що дають вам перевагу;
- 2) слабкі сторони і вразливості. Людина не може бути спеціалістом в усьому. Тому, для виконання плану, можливо, доведеться звернутися до сторонніх ресурсів або окремих людей;
- 3) Зовнішні обставини. Найчастіше їх можна змінити, але це не означає, що ними не можна скористатися;

4) Зовнішні загрози. Якщо уникнути їх неможливо, то потрібно хоча б підготуватися. Для цього й потрібен аналіз SWOT.

Для зручності проведення SWOT-аналізу людини можна використувати відповіді на наступні питання.

1) *При визначенні сильних сторін:*

Які властивості виділяють вас на тлі інших? Це можуть бути будь-які навички, освіта, зв'язок;

У якій справі у вас найбільше шансів досягти успіху?

Які ресурси є в наявності і які можуть бути отримані при потребі?

Яка якість є вашою сильною стороною на думку оточуючих?

Якими досягненнями ви можете похвалитися на даний момент?

Чим відрізняється ваша система цінностей від такої у оточуючих?

2) *При визначенні слабких сторін:*

Які завдання вам некомфортно виконувати?

Які ваші якості люди вважають слабким місцем?

Ви впевнені в корисності своєї освіти та отриманих навичок? Безпосередньо в розрізі досягнення мети, а не в загальному;

Чи є у вас негативні звички, що стосуються роботи? (Запізнення, запальність, відсутність стресостійкості та ін.);

Чи є у вас такі особливості характеру, що блокують рух до мети?

3) *При визначенні можливостей:*

В якому стані зараз перебуває сфера вашої діяльності? Яку перевагу це являє для вас?

Які інноваційні технології можуть пришвидшити досягнення мети?

Чи є у вас стратегічні контакти з іншими представниками галузі?

4) *При визначенні загроз:*

Які зміни і закономірності спостерігаються в індустрії і країні в цілому? Як це зможе допомогти вам?

Які помилки ви можете виділити з невдалого досвіду інших людей, які працюють в цій сфері?

З якими труднощами ви стикаєтеся при виконанні робочих обов'язків?

Чи є у вас прямі конкуренти? (Наприклад, за підвищення);

Чи можуть ваші слабкі сторони застопорити рух до мети?

5. Приклади SWOT-аналізу особистості

Приклад 1. SWOT-аналіз агронома, який хоче отримати підвищення

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> – я добре володію тайм-менеджментом, досить комунікабельний та вмію керувати персоналом 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> – я намагаюся якомога швидше завершити справи, що часом відбивається на якості; – у мене є проблеми з навиком вирішення конфліктів в робочому середовищі; – мій рівень англійської поки що знаходиться на базовому рівні.
<p>Можливості</p> <p>через 3 місяці буде проходити нарада, на якій будуть розглядатися потенційні варіанти підвищення врожайності. Це відмінний шанс показати свою залученість в інноваційні технології аграрного сектора</p>	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> – я занадто багато працюю, через що не завжди вистачає часу на саморозвиток і підвищення кваліфікації; – на посаду головного агронома претендує ще один співробітник, який володіє англійською на середньому рівні

Приклад 2. SWOT-аналіз менеджера, який бажає кардинально змінити коло діяльності

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> – наполегливість; – цілеспрямованість; – пунктуальність; – уміння розмовляти; – уміння прощати; – гарна базова освіта 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> – самокритика; – зневіра у власних силах; – низька самооцінка; – шкідливе харчування; – малорухливий спосіб життя
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> – знайти навчальні курси по дихальним практикам; – відео на комп'ютері з бодіфлексу; – запис на форум однодумців; – активний профіль в соц мережах та багато друзів 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> – небезпека, що почнуться хвороби; – зайва вага; – рання старість; – страх втратити вже існуючу роботу та не знайти нову; – відсутність досвіду роботи з інших спеціальностей

Приклад 3. SWOT-аналіз керівника

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <p>Не втрачаю голови в екстрених ситуаціях, коли потрібно приймати рішення швидко, але виважено.</p> <p>Можу домовитися про що завгодно і з ким завгодно.</p> <p>Якщо я розумію, що співробітник добре працює, можу «по-царськи» нагородити.</p> <p>Досвід керування фірмою – 15 років.</p> <p>Жодного збиткового року за цей період.</p> <p>Вільно володію іноземними мовами.</p>	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <p>Нема зворотнього зв'язку з підлеглими.</p> <p>Під гарячу руку можу вліпити і недрукованих словом.</p> <p>Не перенешу, коли мене критикують.</p> <p>Коли хтось зі мною сперечається – люта. Навіть якщо потім не правий – не підійду першим.</p> <p>Технічна базова освіта, а не економічна або управлінська.</p> <p>Не охоче даю кошти на сучасну офісну техніку та меблі.</p>
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <p>Часто їжджу на конференції, де є можливість корисних знайомств і важливої інформації.</p> <p>Маю великий список людей, які відгукнуться на моє прохання.</p> <p>Зацікавився останнім часом книгами з психології.</p>	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <p>Боюся, що співробітники підведуть, коли мене не буде на робочому місці – у відпустці, або у відрядженні.</p> <p>Часто роблю ризиковані угоди, які призводять до небажаних наслідків.</p>

6. Хід практичної роботи

1. Детально проаналізувати та визначити усі слабкі та сильні сторони особистостей, наведених у прикладах. Дати оцінку, чи усі фактори враховані.
2. Виконати SWOT-аналіз особистостей. Почати треба з себе, потім зробити аналіз свого одногрупника, а потім аналіз уявного потенційного партнера, який хоче стати членом команди для реалізації подачі заявки на отримання гранту. Обов'язково зазначати, які з ваших сторін відносяться до soft skills та які елементи soft skills ви ще можете опанувати.
3. Звіт надати у вигляді таблиць 1–3

Таблиця 1 – SWOT-аналіз себе

Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливості	Загрози

Таблиця 2 – SWOT-аналіз мого одногрупника (одногрупниці)

Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливості	Загрози

Таблиця 3 – SWOT-аналіз потенційного члена команди

Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливості	Загрози

Контрольні запитання

1. Що так соціальний капітал?
2. Чим відрізняється соціальний капітал від людського капіталу?
3. Чому соціальний капітал важливий саме для реалізації екологічних грантів?
4. Чи є відмінності у SWOT-аналізі проекту та особистості?
5. Що таке теорія шести рукостискань?
6. На які питання корисно відповідати при складанні SWOT-аналізу особистості?
7. Чому soft skills необхідні у сучасному світі?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Кошторис гранту

Мета заняття: опанувати навички складання кошторису гранту, навчитися розділяти джерела фінансування, обчислювати податки. Заняття розраховано на 6 аудиторних годин.

1. Поняття про кошторис (бюджет) проекту

Бюджет проекту або кошторис – це постатейний список передбачуваних витрат, необхідних для виконання робіт щодо досягнення цілей проекту.

Бюджетування проекту (процес складання і прийняття бюджету) – це процес призначення оцінок вартості всім операціям у проекті. У результаті всі витрати й ресурси проекту розподіляються за окремими операціями.

Кошторис витрат на реалізацію грантового проекту є найголовнішою частиною проекту. Бюджет переглядають усі. У цій частині проекту необхідно врахувати все, на що витрачаються ресурси, а так само основні фактори, що впливають на розміри витрат.

При складанні кошторису витрат необхідно конкретизувати частку заявника у вартості проекту. Вона може знаходитися в різних статтях витрат бюджету: оплаті праці, оренді приміщення, яке буде використано в процесі реалізації проекту, витратних матеріалах, транспортних витратах тощо.

Природно, що всі ці витрати безпосередньо пов'язані з реалізацією проекту, але дуже часто не враховуються при складанні його бюджету.

Витрати на персонал, передбачені проектом, як правило, не вважаються внеском у натуральній формі і можуть розглядатися як співфінансування в бюджеті проекту, якщо вони понесені заявником або його партнерами.

Крім того, більшість донорів висуває вимогу про наявність співфінансування (власного вкладу в проект) з боку заявника і партнерів, обсяг якого варіюється залежно від програми, типу проекту тощо. Як правило, власний внесок організацій-грантоотримувачів повинен складати від 10 до 40 % загального бюджету проекту.

Насамперед це дозволяє експертам донора визначити, що ваша організація може знайти будь-які ресурси для продовження виконання подібних робіт після завершення фінансування проекту.

Ресурси грантоотримувачів (волонтери, співробітники, приміщення, обладнання, заробітна плата тощо) дають можливість грантодавцям зменшити витрати на ваш проект і направити кошти на інші проекти.

Пам'ятайте, що власний матеріальний внесок організації є для донора кращою гарантією ваших намірів довести проект до кінця. Матеріальний внесок з інших джерел фінансування свідчить про зацікавленість інших організацій у реалізації цілей вашого проекту, а також про ваші організаційні здібності фандрайзера.

2. Основні статті витрат у кошторисі гранту

Допустимі витрати – це витрати, які є необхідними для реалізації проекту; будуть понесені партнерами проекту в період його реалізації; будуть підтверджені рахунками-фактурами або бухгалтерськими документами; можуть бути ідентифіковані та перевірені, підтверджені оригіналами документів.

До найбільш поширених допустимих витрат можна віднести:

- витрати на персонал, включаючи винагороди, страхування та інші додаткові витрати;
- витрати на проїзд та проживання персоналу проекту;
- вартість оренди приміщень;
- витрати на обладнання (нове або вживане) і послуги за ринковими розцінками;
- витрати на експлуатацію обладнання та закупівлі;
- витрати за субпідрядними договорами;
- витрати, пов'язані безпосередньо з виконанням вимог і умов контракту (поширення інформації, процес оцінки, аудит, переклад, публікації, страхування тощо), включаючи фінансові послуги (зокрема, банківські перекази і комісії, а також фінансові гарантії).

Найбільш поширені неприпустимі витрати:

- внесок у натуральній формі;
- борги та резерви на покриття збитків і боргів;
- виплата відсотків;

- закупівлі із засобу інших програм або джерел ЄС;
- придбання землі і будівель, за винятком випадків, коли це необхідно для безпосереднього виконання заходу (у цьому випадку власність повинна бути передана кінцевим бенефіціарам після завершення проекту);
- втрати на курсі при обміні валют;
- податки, включаючи ПДВ;
- борги третіх сторін;
- контракти на виконання робіт між організаціями – партнерами проекту;
- неоплачувана волонтерська робота персоналу проекту.

Крім того, при складанні бюджету проекту слід урахувувати різні підходи до калькуляції витрат. Так, у рамках різних програм широко використовується підхід до калькуляції витрат (на оплату праці співробітників, проїзд, добові виплати під час перебування у відрядженні тощо) виходячи з витрат на умовну одиницю.

При складанні бюджету необхідно також урахувувати розміри і черговість грантових виплат, установлені донорами грантової допомоги. Необхідно спланувати витрати і заходи в рамках проекту таким чином, щоб була забезпечена його безперервна успішна реалізація.

Приватні фонди, зазвичай, запитують менш докладні відомості, ніж державні.

Рекомендований бюджет складається з трьох розділів:

- 1) оплата праці;
- 2) основні витрати;
- 3) непрямі витрати.

Розглянемо ці розділи докладніше.

1. Оплата праці.

Зарплата й гонорари.

У цей розділ запишіть усіх працівників, які працюють на повній ставці або на півставки. Дуже часто у грантових заявках в сфері екології витрати на оплату праці або відсутні взагалі, або є тільки на бухгалтера. Саме це дозволяє суттєво зменшити загальні витрати за грантом, а також демонструє дійсно волонтерську складову гранту.

Консультативні та контрактні послуги.

Друга частина першого розділу бюджету. Сюди ви включаєте оплачуваних консультантів та консультантів-добровольців. Ви можете обирати, що включити в цю частину, а що в частину 1.

Якщо, наприклад, бухгалтерські послуги надаються вам безкоштовно, буде краще включити їх сюди. Короткочасні послуги, пов'язані з наданням допомоги в освоєнні технологій, програмного забезпечення й устаткування, також добре сюди підходять. Будьте логічні, обираючи, що включити в цю частину. Урахуйте, що в цю статтю не входять транспортні витрати і добові для консультантів.

2. Основні витрати.

Вартість приміщення.

У цій частині другого розділу ви вказуєте вартість усіх приміщень, що використовуються, комунікацій тощо. Включаючи орендовані вами і передані вам в постійне користування. Вартість оренди приміщення та експлуатаційних витрат повинні відповідати переважаючим у вашій місцевості. Включіть в цей розділ також вартість страхівки, ремонту.

Оренда чи купівля обладнання.

Сюди запишіть усе обладнання, яке ви припускаєте орендувати або купити для використання в роботі за проектом. Також сюди входить обладнання офісу, меблі, комп'ютери, копіювальні машини, автомобіль тощо. Намагайтеся записувати обладнання в розумних межах. Усіма можливими способами намагайтеся отримати якомога більше обладнання з власних джерел (колонка «Наявне»). Це не тільки знизить загальну суму проекту, але й продемонструє спонсору ваші потенційні можливості самофінансування. Уважно читайте регламентації державних фондів щодо того, що саме вони розглядають як «обладнання». Наприклад, часто обладнанням називають предмети, які коштують понад 500 доларів і/або призначені для експлуатації більше одного року. Можливо також, що придбання обладнання обмежене, а заохочується його оренда.

Витратні матеріали.

Зазвичай, сюди відносяться канцелярське приладдя, папір, ручки, скріпки, папки тощо. У США, наприклад, вважається достатнім мати таких матеріалів на 125 доларів на рік на людину. Якщо у вас є якісь спеціальні запити – укажіть їх. Наприклад, сюди можна включити вартість підручників, навчальних таблиць, а також реактиви, предметні скельця, пінцети,

шпильки, папір для гербарію та інші предмети, необхідні для камеральної обробки польових матеріалів. Сюди ж можна включити витрати на передплату, друк публікацій та поштові витрати.

Витрати на відрядження й транспортні витрати.

Включіть сюди всі витрати, пов'язані з поїздками. Детально опишіть кожен пункт, не пишіть одразу великих сум без відповідних роз'яснень, щоб не викликати у спонсора питань. Включіть сюди витрати на проїзд виконавців проекту наземним транспортом, добові (з розрахунку на кожен день, відповідно до існуючих у вашій організації або районі нормам), проїзд до місця польових досліджень, перевезення вантажів, оренду автомобілів (якщо ви не включили це в розділ «устаткування») тощо.

Уточніть, які добові витрати прийнятні для конкретного місця. Наприклад, проживання в готелі Hilton в Києві обійдеться вам дорожче проживання в готелі м. Житомира. Часто розподільники коштів (грантодавці) вказують граничну суму транспортних витрат або навіть вид транспорту, яким ви не маєте право користуватися. Наприклад, можуть бути обмеження на вартість квитків у 5 000 грн, тоді ви можете обрати навіть літак, іноді ж авіаперельоти всередині країни заборонені. Уважно читайте усі вимоги.

Інші витрати.

Сюди включіть усе, що не ввійшло в попередні категорії. Наприклад, сюди можуть увійти витрати на оплату конференцій, нарад і робочих семінарів, членські внески, друкування матеріалів та оголошень тощо.

3. Непрямі витрати.

Третій великий розділ бюджету називається «Непрямі витрати». Наприклад, федеральний уряд США відносить до непрямих витрат «витрати, які важко пов'язати з якоюсь конкретною діяльністю або проектом, але тим не менш необхідні для нормального функціонування організації та успішного виконання її завдань».

Вартість зносу основних фондів, амортизації капітального обладнання, оплата праці адміністративних працівників, загальні комунальні витрати (телефон, газ, електрика, ліфт, антена тощо) можуть бути кваліфіковані як непрямі.

Іноді незручно розташовувати подібні витрати в частинах I і II, тому ви можете помістити їх всі разом у кінці бюджету в частині III. Як указує

федеральний уряд, непрямі витрати – спосіб «чесно розподілити загальні витрати організації за проектами, які нею виконуються».

Як правило, організації мають свій рівень непрямих витрат, який зазвичай обчислюється як відсоток від загального фонду оплати праці або від загальних витрат, що вживається в розрахунках з джерелом державного фінансування.

Різні донори висувають різні вимоги до складання бюджету. Тому перед тим як починати розробляти детальний бюджет проекту, необхідно перечитати вимоги донора до його складання. Бюджет вашого проекту буде ретельно перевірятися за декількома позиціями. Це, наприклад, правильність складання, прозорість і відповідність вимогам донора (анкеті, формі таблиці, валюті розрахунків тощо).

Крім того, при розробці бюджету проекту не можна забувати про межі можливої грантової підтримки, установлені донором. Так, якщо максимальний поріг гранта становить 40 000 євро, ви не можете запросити 50 000 євро. У разі якщо можливий розмір гранта вже вказано, вам необхідно привести у відповідність масштаби вашого проекту й обсяг виконуваних завдань із вказаною сумою, дотримуючись балансу між реальними фінансовими потребами вашого проекту і можливостями та бажаннями донора.

3. Документи, що підтверджують витрати

Згідно чинного законодавства України, процес витрати грантових коштів можна схематично зобразити наступним чином (див. рис. 1). Усі витрати, які здійснюються в межах наданого гранту та стосуються придбання товарів, оренди, надання послуг повинні підтверджуватися бухгалтерськими документами. І хоча у команді проекту бажано мати професійного бухгалтера, все ж таки знання про типи первинних документів є корисними для всіх учасників проекту.

Бухгалтерський документ – письмове свідоцтво певної форми і змісту, яке містить відомості про господарську операцію і є доказом її здійснення. Первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій, є підставою для бухгалтерського обліку цих операцій. Якщо у первинному документі немає будь-якого обов'язкового реквізиту такий документ недоказовий і не може бути підставою у бухгалтерському обліку. Первинні документи, що підтверджують витрати грошей такі:

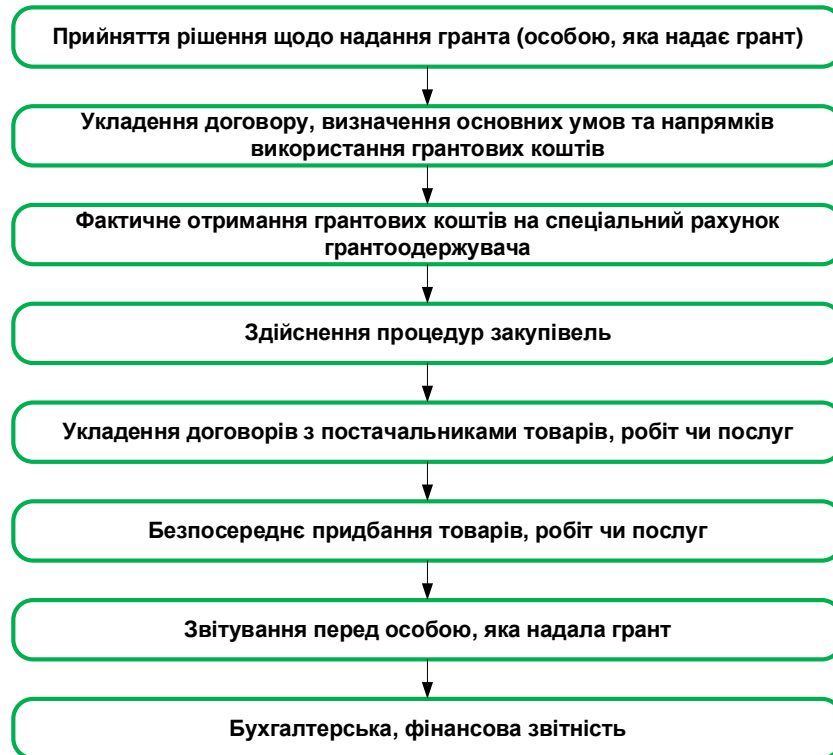

Рисунок 1 – Послідовність освоєння грантових коштів

1. Акт наданих послуг – первинний документ, що підтверджує надання послуг – наприклад, з перекладу тексту, бухгалтерського супроводу, виконання креслеників та ін. Його зразок наведено на рис. 2. Як правило, акту передуює договір на виконання послуг (робіт).

ВИКОНАВЕЦЬ: ФОП "Скосир Микола Васильович" ЄДРПОУ 3436587991 Адреса: м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, офіс 203 р/р UA853996220000026001512335661 тел. 063-145-35-29		ЗАМОВНИК: ТОВ "Едельвейс" ЄДРПОУ 12345678 Адреса: м. Чернігів, вул. Белова, 37 р/р UA8539856220000026001512335775 тел. 0462-681-984			
АКТ № 15 прийому-передачі виконаних робіт (наданих послуг)					
Ми, що нижче підписалися, представник Виконавця і представник Замовника, уклали цей акт про те, що Виконавець виконав роботи з установки вікна згідно договору № 27 від 28.10.2019 р.					
№	Назва роботи (послуги)	Од. вим.	Кіль-ть	Ціна	Сума
1	Установка вікна з профілю Rehau Euro 60, склопакету 4-16-4 та віконної фурнітури	послуга	2	6000,00	12000,00
2	Установка підвіконня	послуга	2	150,00	300,00
Разом:					12300,00
Всього робіт надано на суму (прописом): <i>Дванадцять тисяч триста гривень 00 коп.</i>					
Роботи виконані повністю, сторони претензій одна до одної не мають. Акт складено у 2-х екземплярах, п одному для Виконавця та Замовника.					
Роботу здав від ВИКОНАВЦЯ: ФОП: <u>Скосир</u> /Скосир М.В.			Роботу прийняв від ЗАМОВНИКА: Директор: <u>Джум</u> /Джум В.С.		

Рисунок 2 – Зразок акту виконаних робіт (надання послуг)

2. Накладна (видаткова накладна) – це обліково-фінансовий документ про приймання, видачу чи відправлення матеріальних цінностей. Зразок наведено на рис. 3. До видаткової накладної, як правило додається ще податкова накладна.

Видаткова накладна № 25 від 29.05.2018 р.

Постачальник: ТОВ «Едельвейс»,
р/р 260059999999999 у банку АКБ «Азат», м. Чернігів, МФО 300335
14000, м. Чернігів, пр. Перемоги, 153, тел. +380(46)151554

Покупець: ТОВ «Орхідеа»,
р/р 260053333333333 у банку АКБ «Приватбанк», м. Чернігів, МФО 353586
14032, м. Чернігів, вул. Белова, 37, тел. +380(46)181864

Договір: купівлі-продажу № 12 від 15.05.2018 р.

№	Товар	Кіль-ть	Од.	Ціна без ПДВ	Сума без ПДВ
1	лак меблевий акрил-поліуретановий Трає Lух Moebel lak (0,25л)	10	банки	150,00	1500,00
2	ДВП СТ-40 (2,5мм×2440 мм ×1220 мм)	5	лист	95,00	475,00
				Всього:	1975,00
Всього найменувань 2.				Сума без ПДВ:	395,00
				Всього з ПДВ:	2370,00

Дві тисячі триста сімдесят гривень 00 копійок,
у т.ч. ПДВ: Триста дев'яносто п'ять гривень 00 копійок

Від постачальника: Садчиков Садчиков В.С. Отримав(ла) Дубина Дубина М.В.
За довіреністю №
3 від 29.05.2018 р.

Рисунок 3 – Зразок видаткової накладної

1. Фіскальний чек – це особлива форма чека, яка друкується за допомогою Реєстраторів розрахункових операцій (РРО). Зверніть увагу, що інформація, яка проходить через РРО, зберігається в його фіскальної пам'яті, передається в органи ДФС через підключення до Інтернет і не може бути змінена або видалена. Тому фіскальний чек приймається як доказ факту продажу / послуги, в т.ч. в суді. Фіскальний чек обов'язковий для більшості розрахункових операцій у роздрібній торгівлі, а також при наданні послуг населенню за готівковий розрахунок або з оплатою особистими платіжними картами.

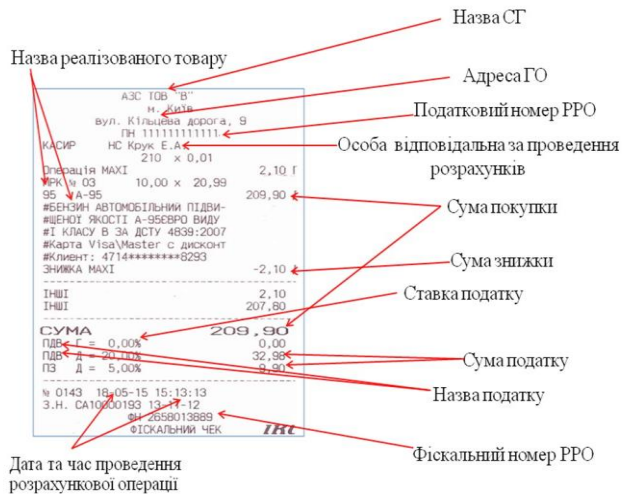

Рисунок 4 – Зразок фіскального чеку

4. Товарний чек (рис. 5) – ще один різновид первинного бухгалтерського документу. Виходячи зі змісту Закону України «Про захист прав споживачів», а також визначення Законом № 265 терміну «розрахункові документи», до яких, зокрема, відносяться товарні чеки, то можна вважати, що товарний чек повинен містити напис «Товарний чек» та за змістом відповідати вимогам Положення за виключенням відображення в ньому фіскального номера РРО, напису «Фіскальний чек». основною відмінністю товарного чека від фіскального є спосіб його формування. Фіскальний чек реєструється РРО, а товарний чек заповнюється вручну.

Крім того, фіскальний чек в обов'язковому порядку повинен бути виданий покупцю, а товарний чек видається за вимогою.

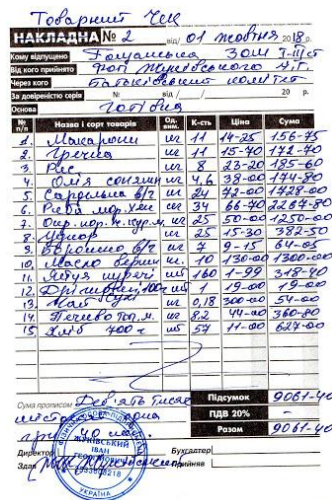

Рисунок 5 – Зразок заповненого товарного чеку

5. Проїзні документи – квитки, що підтверджують витрати на переміщення людей. У випадку використання автобусів міжміського сполучення необхідно, як правило, окрім квитків, надати ще копії документи, які підтверджують право перевізників на здійснення пасажирських перевезень. У проїзних документах залізничного та авіа сполучення прізвище та ім'я особи повинно співпадати за написом з її даними у паспорті.

4. Приклади оформлення кошторису гранту

Приклад 1. Орієнтовний кошторис гранту

Стаття витрат	Вартість	Необхідна кількість	Сума, грн
Оренда конференц-залу	1500 грн/год	5 годин	7500,00
Оренда персонального комп'ютеру з принтером	120 грн/доба	30 діб, 5 од	18000,00
Поліграфічні послуги на видання інформаційних буклетів	0,50 грн/шт	20000	10000,00
Оплата послуг зв'язку	150 грн/ місяць	5 пакетів на 1 місяць	750,00
Транспортні послуги	200 грн/год	5 год.	1000,00
Гонорар спікера	2000 грн/виступ	2	4000,00
Разом			41250,00

Приклад 2. Детальне оформлення винагороди за участь у реалізації гранту (фактична заробітна плата команди проекту)

Стаття витрат	Одиниця виміру	Кількість одиниць	Вартість одиниці	Загальна сума, грн	Єдиний соціальний внесок, 22 %**
Послуги бухгалтера проекту (Івушкіна О.В.)	Послуга*	5	3200	16000,00	3520,00
Послуги експерта та тренера з методології (Вовк А.Л)	Послуга	3	4500	13500,00	2970,00
Тренер-психолог (Зайка Р.Б)	Послуга	1	7000	7000,00	1540,00
Разом				36500,00	8030,00

*Зверніть увагу: не варто укладати цивільно-правові договори (ЦПД) на тривалий строк, бо при перевірці їх можуть перекваліфікувати в трудові договори. І якщо ЦПД укладено з одним виконавцем тричі або більше за рік, велика ймовірність, що в разі перевірки контролери звернуть на це увагу і спробують перекваліфікувати договір. Тому в бюджеті потрібно врахувати те, що в колонці «Одиниця виміру» не може бути вказано «місяць». Потрібно прописувати «послуга». Отже, це матиме такий вигляд: «Роль в проекті, ПБ, вид послуг – послуга*кіль-ть за проектом*варт-ть одиниці = загальна сума винагороди»

** ставка єдиного соціального внеску станом на 01.01.2021 року. Обов'язково уточнюйте її розмір на момент подачі грантової заявки, а також розмір пільгової ставки в разі наявності підстав

5. Хід виконання практичної роботи

Використовуючи дані з практичного заняття 3 (табл. 1 у пункті 4) скласти кошторис грантового проекту. Звіт надати у вигляді табл. 1. Також можна скласти кошторис власного грантового проекту, якщо у студента вже є ідея та розуміння її реалізації.

Таблиця 1 – Кошторис грантового проекту _____
(стисла назва гранту)

Стаття витрат	Вартість	Необхідна кількість	Сума, грн	Податки	Власний внесок заявника	Очікувана сума від донора	Примітка

Контрольні запитання

1. Що таке бюджетування?
2. Які статті витрат відносяться до допустимих?
3. Що таке первинні бухгалтерські документи та для чого вони потрібні?
4. У чому різниця між товарним та фіскальним чеком?
5. У яких випадках замість чеку та накладної використовують акт про виконання?
6. На що треба звертати увагу при оформленні проїзних документів?

Список літератури

1. Свенціцький А. Л. Організаційна психологія. – 2014. – електронне видання. Код доступу https://stud.com.ua/60820/psihologiya/organizatsiyn-a_psihologiya. дата звернення 22.01.2021 р.
2. Шеннон О'Коннелл, Абдул Салам Медені Посібник для тренера: Як підготувати та провести тренінг, що матиме вплив. – електронне видання. Код доступу <https://www.ndi.org/sites/default/files/Manual%20for%20trainers.pdf>. Дата звернення 22.01.2021 р.
3. Воронцова Т. В. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко та ін. – Київ : Видавництво «Алатон», 2017. – 376 с.
4. Марушевський Г. Практичний посібник для посадових осіб органів державної влади «Методичні рекомендації для проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування» / Г. Марушевський, В. Потапенко. – Київ : Проект ПРОМИС, 2019. – 72 с.
5. SWOT-аналіз і аналіз прогалин (GAP-аналіз) політик, програм, планів і законодавчих актів у сфері суспільного добробуту (соціального захисту) і підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо. / Л. Г. Руденко. – Херсон : ФОП Грінь Д. С., 2016. – 124 с.
6. Дроздова А. Соціальний капітал в контексті розвитку громадянського суспільства / А. Дроздова // Політичний менеджмент. – 2013. – № 1–2, 71–79
7. Emma Ch. These are the 100 most in-demand skills of 2019? According to LinkedIn/World Economic Forum. URL: <https://www.cNBC.com/2019/01/08/the-25-most-in-demand-technical-skills-of-2019-according-to-linkedin.html>
8. Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century (2012), Committee on Defining Deeper Learning and 21st Century Skills, J.W. Pellegrino and M.L. Hilton, Editors. Board on Testing and Assessment and Board on Science Education, Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, THE NATIONAL ACADEMIES PRESS, 242 pages. Printed in the United States of America.

URL: <https://www.nap.edu/catalog/13398/education-for-life-andwork-developing-transferable-knowledge-and-skills>

9. Навички для України 2030: погляд бізнесу ; за ред. М. А. Саприкіної. – Київ : ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2016. – 36 с.

10. Грантрайтинг : методичні рекомендації для органів публічної влади щодо написання проектних заявок / О. В. Кулініч, Д. С. Ткачов, С. Є. Ігнат'єв та ін ; за ред. О. В. Кулініча. – Харків : Регіональний центр міжнародних проектів і програм, 2013. – 78 с.

11. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері : метод. рек. для органів влади та недерж. орг-цій / Авт. кол.: В. В. Белявцева, А. І. Гнатенко, О. С. Зінченко та ін. ; за заг. ред. О. В. Кулініча. – Харків : Золоті сторінки, 2017. – 148 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Практичне заняття 1. Командні тренінги в екологічних грантах.....	4
Практичне заняття 2. Англomовна лексика для грантів в сфері екології.....	11
Практичне заняття 3. SWOT-аналіз для екологічних грантів.....	23
Практичне заняття 4. Поняття про соціальний капітал. SWOT-аналіз особистості.....	32
Практичне заняття 5. Кошторис гранту.....	39
Список літератури.....	52

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять по курсу
«МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ГРАНТРАЙТИНГ В ЕКОЛОГІЇ»
для студентів спеціальності 101 «Екологія» всіх форм навчання,
в тому числі іноземних студентів

Укладачі:

ТИХОМИРОВА Тетяна Сергіївна
ФІЛЕНКО Олеся Миколаївна
ШЕСТОПАЛОВ Олексій Валерійович
ГЕТТА Оксана Сергіївна

Відповідальний за випуск В. П. Шапорев
Роботу рекомендував до друку М. Г. Зінченко
В авторській редакції

План 2021 р., поз. 18

Підп. до друку _____. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Riso-друк. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. _____.
Наклад 50 прим. Зам. № _____. Ціна договірна.

Видавець Видавничий центр НТУ «ХП».

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.
61002, Харків, вул. Кирпичова, 2

Самостійне електронне видання